

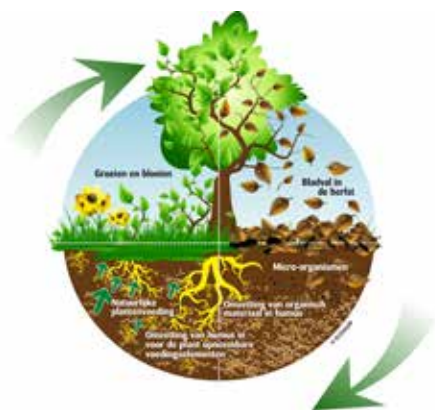
Nieuwsbrief

Van de voorzitter

Met de kringloop help je de natuur en de boer!

Excursie

Onze agrarische natuurvereniging VSR heeft 2 september een mooie en interessante excursie gehad bij de familie Stam uit Spijk. In het uiterste puntje van Nederland, tegen de Duitse grens. De familie Stam is sinds kort een zuivelboerderij 'Hof zum Walde' gestart en doen al enkele jaren aan kruidenrijk grasland. Kruidenrijk grasland houdt meer vocht vast door verschillende stadia van kruiden en hebben een diepere beworteling dan grasland. De kruiden geven structuur aan het voer. Die structuur voelden we ook duidelijk bij het ingekuilde kruidenmengsel. Het geeft een betere mineralenhuishouding. De familie Stam heeft als doel om de gewassen kunstmestvrij te kunnen houden. Enthousiast vertelde Emiel Stam dat de koeien dol zijn op dit gewas. Ook de smaak van de melk komt door kruidenrijk grasland ten goede. Dit wordt gedeeld met de inmiddels brede klantenkring die wekelijks bij hen komt voor de bijzondere zuivelproducten.

Ledenvergadering

De ledenvergadering is gehouden op woensdag 23 september jl. De zaal was coronaproef opgesteld. Het eerste deel van de avond was de ledenvergadering. Voor het tweede deel was André Hendriksen uitgenodigd. Hij vertelde over zijn project "Paradijs voor de Patrijs" in Montferland.

Door het inzaaien van kruidenrijke akkerranden worden aan patrijzen broedgelegenheden, voedsel en dekking geboden. Bovendien ziet het er met bloemen en kruiden mooi uit voor de wandelaar en fietser. André heeft de gave om mensen enthousiast te maken voor dit project en geld te werven. Bewonderd en beïnvloed zijn o.a. zijn spreuken.

Een toename van de patrijzen is volgens hem mogelijk door

grondgebruikers een goede vergoeding te betalen, daarnaast is hij voorstander van een positief beloningssysteem voor hondenbezitters. Honden verjagen namelijk de patrijzen en in Montferland worden hondenbezitters die de hond aangeliend houden, beloond met een gratis kop koffie bij 'het Peeske'. Bij het vinden van een eerste nest eieren wordt de grondeigenaar op taart getrakteerd. *Positief belonen stimuleert.*

Hoe kan de landbouw in evenwicht komen met de omgeving?

In het dagblad NRC stond een interview met professor Jan Willem Erisman, hoogleraar milieu en duurzaamheid met als hoofdtitel: "Hoe kan de landbouw in evenwicht komen met de omgeving?"

Hij pleit voor een landbouw die weer in evenwicht is met zijn omgeving en die het water, de lucht, de natuur niet zo belast als nu. Kern van het probleem, zegt Erisman, is de impact van het intensief gebruik van producten die voor neerslag van stikstof zorgen namelijk veevoer, kunstmest en fossiele brandstof. De overdaad aan stikstof komt in verschillende chemische verbindingen terecht in de bodem, het water en de lucht. Op de vraag -hoe kunnen we de boeren richting kringlooplandbouw krijgen?- zegt Erisman; beloon de boeren voor het juiste gedrag.

Tot slot

De invulling van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) zal nog meer inhoud aan de kringlooplandbouw geven. Ook onze afnemers van de agrarische producten zuivel, eieren, aardappels en vlees gaan ons verleiden in de prijsstelling voor onze inzet voor de natuur. Wij als natuurvereniging belonen onze leden door bloemenzaad te geven voor mooie akkerranden. **Alle bovengenoemde initiatieven dragen bij tot een betere biodiversiteit in onze omgeving.**

De winterperiode ligt voor ons.

Tijd om plannen te maken en informatie op te doen voor het bijdragen aan een betere biodiversiteit. Het mooie van onze sector is dat we jaarlijks onze plannen kunnen bijstellen. Gebleken is dat er onder grondgebruikers enorm veel goede wil is om er met elkaar een mooi landschap van te maken. Mooi voor mens én dier!

Hartelijke groet,

Jan den Hartog, voorzitter

Hof zum Walde

Interview met Emiel Stam van Hof zum Walde

Als ik bij Emiel op de boerderij kom voor het interview is hij bezig om een laatste stukje muur te witten in de nieuwe winkel. De volgende dag is de opening en de laatste zaken moeten nog worden afgerond. Het meeste is al klaar en de verse groente en fruit verwacht hij elk moment. Over de inrichting, de plaats van de producten en in welke combinaties is nagedacht. Ervaringen van de afgelopen jaren en de reacties van klanten hebben Emiel en zijn vrouw Esther veel geleerd over hoe de nieuwe winkel er uit moest gaan zien. Zicht op de kalverstal vanuit de winkel gaat nog komen.

Na zijn opleiding aan de HAS is Emiel op het bedrijf van zijn ouders, een melkveehouderij, gaan werken. Een bedrijf waar zijn opa in 1959 is gestart.

Tijdens zijn stages is hij geïnspireerd geraakt om naast het produceren van een product ook zelf een eindproduct te maken en, om dit zelf te doen. Het vak 'marketing en strategie' had toen al z'n grote belangstelling. Hij ontwikkelde ideeën

hoe hij het anders wilde dan gangbaar gebruikelijk was/is.

Te komen op het punt waar hij nu is, is niet gemakkelijk geweest en zeker niet zonder zorgen. Een ernstig stalongeluk met een koe heeft hem aanvankelijk flink hersenletsel opgeleverd en lang was het onzeker hoe hij zou herstellen. Een intensieve revalidatieperiode heeft zijn vruchten afgeworpen: hij kan weer volledig functioneren op het bedrijf, zij het dat er toch wel blijvende hersenschade is. Dat betekent dat hij niet te veel (onverwachte) prikkels en stress moet hebben, op tijd moet rusten en dat regelmaat, structuur en planning belangrijk zijn. Gesteund door zijn vrouw en vader weet hij daar goed mee om te gaan. Na het overlijden van zijn moeder runt hij het bedrijf samen met zijn vader Piet en vrouw Esther. Er is een duidelijke taakverdeling; elk doet waar hij/zij het sterkst in is.

Esther doet alle zuivel. Drie dagen in de week is zij daar volledig mee bezig. Zuivelen kost veel tijd, inclusief alle regelgeving

daaromtrent. Zij maakt de yoghurt, karnemelk, hangop, kefir, kwark, vla enz. In het begin hebben ze regelmatig op markten gestaan om hun producten bekend te maken. Begonnen met een paar vaste klanten is het verkooppunt een winkel geworden. Er worden steeds weer nieuwe producten en smaken ontwikkelt. Esther heeft er bewezen feeling voor want naast de waardering van de klanten heeft ze dit voorjaar mee gedaan met de Cum Laude Awards in Bodegraven. Dat bracht brons voor de hangop en kwark, en goud voor de karnemelk!

Emiel doet de koeien en het landwerk, geholpen door zijn vader. Het onderhoud van machines is een specialiteit van zijn vader. Extra belangrijk omdat preventief onderhoud en automatisering ervoor zorgen dat alles zo efficiënt mogelijk verloopt. Voor Emiel van groot belang maar het hele bedrijf profiteert hiervan.

De winkel doen Emiel en Esther samen. Om te weten wat hun klanten willen en waarderen vin-

den ze het belangrijk om het van hen te horen. Zo is het uitgebreide assortiment ontstaan. Naast de verkoop van hun eigen zuivel verkopen ze ook vlees, schapenkaas, jams, vruchtensappen, wijn, koek, chocola, bakproducten en vanaf de start van de nieuwe winkel ook verse groenten en fruit. Dit alles van ambachtelijke bedrijven uit de buurt. Soms ook jonge starters. Vrijwel alle producten zijn door hen zelf geproefd dan wel bereid om zo de klanten een goed advies te geven. Ze weten waar ze het over hebben: de lat ligt daarbij hoog.

Bij de keuze van de producten en het assortiment hebben ze een duidelijk visie en zijn ze kritisch. Er moet een toegevoegde waarde zijn. Ze willen nadrukkelijk niet een boerderijwinkel zijn die je overal tegen zou kunnen komen. Hun zuivel ligt ook bewust niet overal in het land in winkels. De producten die ze verkopen moeten waar mogelijk uit de regio komen en van kwaliteit zijn. Daardoor wordt het meer een beleving. En ze willen van betekenis zijn voor de omgeving: er is nu dus weer een winkel in Spijk...

Genoeg ideeën zijn er nog. Rond de feestdagen zullen er nog specifieke belevingen georganiseerd gaan worden.

Emiel heeft ook een duidelijk visie t.a.v. diergezondheid en weide management. Opgegroeid met de 'Schijf van 5' vond hij het opmerkelijk dat in de veehouderij dieren vaak met minder variatie gevoerd worden en dat er bepaalde mineralen extra toegevoegd moeten worden. Omdat veevoer, mest en diergezondheid met elkaar te maken hebben is Emiel een paar jaar geleden begonnen om een perceel in te zaaien met kruidenrijk grasland specifiek voor koeien. Het was even zoeken hoe het zou uitpakken: welke kruiden doen het op

zijn grond het beste? Hoe ontwikkelen de kruiden en het gras zich ten opzichte van elkaar? Hoe houdt het stand bij droogte en welke invloed heeft het op het maaibeeld (Inkuilen, hooien)? Hoe vinden de koeien het, wat doet het met de melkgift en hun gezondheid?

Wat direct duidelijk werd is dat de koeien er gek op zijn. Ze vreten het graag en de melkgift is zelfs groter geworden. De koeien zijn gezonder en er is minder mineralenmengsel nodig. Dat bespaart dus al veel kosten! De melk (en dus ook de boter enz.) smaakt er anders door zeggen kenners, maar hoe vanzelfsprekend is dat niet?! Het sluit aan bij de smaakbeleving dat voer en seizoen invloed hebben op het product melk. En dat mag je proeven!

Getallen van de melk en mest worden nauwkeurig bijgehouden om ook hiermee het resultaat aan te tonen en eventueel op te kunnen sturen.

Een tweede perceel dat ingezaaid is met een kruidenmengsel heeft een wat andere samenstelling dat bij het eerste perceel omdat bepaalde kruidenplanten te dominant bleken. Natuurlijk zijn bodemgesteldheid en het weer van invloed en heb je niet alles helemaal zelf in de hand maar Emiel blijft het nauwkeurig monitoren. Doordat de meeste kruiden dieper wortelen dan gras kunnen zij de droogte beter hebben maar beschermen zij ook het gras. De combinatie van gras en deze kruiden heeft het behoud van de weides goed gedaan de afgelopen droge zomers.

Tot slot

Emiel, Esther en Piet zijn positief over de keuzes die gemaakt zijn. Het totaal vraagt veel energie (denk ook aan alle regelgeving, keuringen en controles) maar het resultaat geeft ook energie. (daarbij blijft het bewaken van zijn grenzen wel een puntje voor Emiel..)

Heeft hij nog tips?

In z'n algemeenheid: zorg dat de basis op orde is. Zorg dat je efficiënt kunt werken, pas automatisering toe waar mogelijk en verspil geen tijd aan wat je had kunnen voorkomen (preventief denken). Dat scheelt stress en tijd want voorkomen is beter dan genezen én het geeft rust en ruimte om met andere zaken aan de slag te gaan. Daarnaast: je moet durven en proberen. Ieder bedrijf is anders en van ervaringen leer je. Geef niet te snel op.

Annette van Steen

De winkel is open op
Vrijdag van 10.00 tot 18.00 uur
Zaterdag van 9.00 tot 15.00 uur

Van de coördinator

Uit overleg 31 augustus 2020

Hoe beheer ik mijn struweelhaag op een goede manier?

Hoe op de beste manier een struweelhaag aangelegd en onderhouden kan worden, heeft Landschapsbeheer Gelderland goed omschreven in één van hun informatiebladen. Op <https://landschapsbeheergelderland.nl/landschapsbrochures/> is veel info te vinden over het beheer van landschapselementen. Onderstaande tekst komt uit het informatieblad “Struweelhaag: aanleg en beheer” <https://landschapsbeheergelderland.nl/wp-content/uploads/struweelhaag.pdf> en uit “Landschapselementen: aanleg en beheer” van SBNL Natuurfonds <https://www.sbnlnatuurfonds.nl/>:

Een struweelhaag is een lijnvormig landschapselement met een aaneengesloten opgaande begroeiing van inheemse, overwegend doornachtige, struiken, die vrij uit mogen groeien. Zo ontstaat een weelderige haag in tegenstelling tot een geknipte haag. Een struweelhaag bestaat vaak uit soorten als meidoorn, sleedoorn, hondsroos. Struweelhagen vormen een belangrijk leefgebied voor soorten als kamsalamander, grote lijster, steenuil, zomertortel, kneu en geelgors. De hagen bieden nest- en schuilgelegenheid en de bessen zorgen voor voedsel voor veel vogels.

Vrij uitgroeiende struweelhaag langs een kruidenrijk grasland

De struweelhaag mag vrijuit groeien tot een brede en hoge haag en wordt niet vaker dan eens in de zes jaar gesnoeid of afgezet. Afzetten betekent dat de struiken tot 10 à 20 cm boven de grond worden afgezaagd. De struiken groeien uit zichzelf weer uit. Houd het eerste jaar na afzetten de stobben vrij van onkruid. Na ongeveer 3 jaar zal de aanplant een meer gesloten karakter krijgen en kan waar nodig gesnoeid worden. Dit snoeiwerk bestaat voornamelijk uit het weghalen van takken die problemen geven.

Als u er voor kiest de haag af te zetten, dan kan dat tussen de 6 à 15 jaar plaatsvinden. Struweelhagen langer dan 100 meter kunnen het beste in minimaal twee fasen afgezet worden. Ca. 50% van het element kan dan in het ene jaar afgezet worden, en ca. 50% minimaal 2 jaar later. Daarmee blijft altijd geschikt leefgebied beschikbaar voor vogels, kleine zoogdieren, amfibieën en insecten.

Struweelhaag is afgezet in de winterperiode

Wat kunt u doen om de steenuil te helpen?

De steenuil is in Nederland een uitgesproken cultuurvolger. Hij vertoeft graag in de nabijheid van mensen, maar dan wel op het platteland. Te midden van verspreid liggende boerderijen, gras- en bouwlanden, houtwallen en sloten voelt hij zich thuis. Hoe rommeliger het erf is, hoe liever hij het heeft. (Uit: Brochure Steenuil van Stone)

Het landschap van het Rijnstrangengebied voldoet goed voor de steenuil. Maar hij kan nog steeds hulp gebruiken om te overleven en zich voort te planten. Op de websites van Stone, de Vogelbescherming, Sovon en Landschapsbeheer Gelderland staat veel informatie over de steenuil: www.steenuil.nl / www.vogelbescherming.nl / www.sovon.nl

Steenuilen zijn honkvast: hebben ze eenmaal een geschikt territorium gevonden dan verblijven ze hier als de omstandigheden goed blijven hun leven lang, zomer en winter. De steenuil stelt drie fundamentele eisen aan zijn leefomgeving: er moet een plek zijn om te nestelen, er moet voldoende voedsel zijn en het moet veiligheid en bescherming bieden. In Nederland zijn het vooral (voormalige) boerenerven in kleinschalig cultuurland die aan alle drie voorwaarden voldoen. Bijvoorbeeld nestgelegenheid in een holle appel- of notenboom of knotwilg, of onder de pannen van een schuurtje. Voedsel is op dat soort erven veelal in ruime mate voorhanden in de vorm van muizen, regenwormen, meikevers. Schuurtjes en bomen kunnen als veilige rustplekken dienen.

(Uit: Brochure Steenuil van Stone)

Nestkastenwerkgroep de Liemers is in 2002 opgestart door een aantal mensen die bezorgd waren over de toekomst van de hollenbewoners, zoals de steenuil. De werkgroep bestaat inmiddels uit een groep enthousiaste vrijwilligers. Deze vogelvrienden zetten zich in om nestkasten te maken, op te hangen en te onderhouden in de Liemers. Ze maken nestkasten voor verschillende soorten vogels (zoals steenuil, kerkuil, torenvalk, verschillende mezensoorten). De werkgroep heeft meer dan duizend kasten voor kleine hollenbroeders, steenuilen, kerkuilen en torenvalken hangen. Dit aantal wordt elk jaar uitgebreid. Al deze kasten worden minimaal 2x per jaar gecontroleerd en elk najaar schoongemaakt.

Onderhoud van de nestkasten is erg belangrijk. De werkgroep adviseert om de nestkast in september of oktober schoon te maken en hem te laten hangen. Zo kunnen vogels de kasten in de winter als schuilplaats of slaappleaats gebruiken.

Zie <http://nestkastenwerkgroepliemers.nl/>

Onderstaande info komt van <https://landschapsbeheergelderland.nl/steenuil/> :

De steenuil is de kleinste in ons land voorkomende uil. De steenuil is in aantal sterk achteruitgegaan en staat daarom op de lijst van kwetsbare en bedreigde vogelsoorten. De steenuil is een echte ambassadeur van het cultuurlandschap: in een half-open landschap met een afwisseling van hoogstambomen, heggen, knobomen en (beweide) graslanden voelt hij zich prima thuis.

Tips om de steenuil te helpen:

- Nestgelegenheid bevorderen door het ophangen van nestkasten, knotten van wilgen, onderhouden van hoogstamfruitbomen en door oude schuurtjes te laten staan.
- Voedselaanbod vergroten door overhoekjes met ruigte in stand te houden, een composthoop of takkenril aan te leggen.
- Verdrinking in waterbakken voor vee komt helaas vaak voor. De uilen komen in het water terecht en kunnen er vervolgens niet meer uit. Dit kan eenvoudig voorkomen worden door zelf iets te maken waardoor de uilen uit de waterbak kunnen klauteren. Zie <https://www.steenuil.nl/veilige-drinkbak>
- Door schuilgelegenheid te bieden onder of vlakbij het nest wordt bijgedragen aan de overlevingskansen van jongen. Want jonge steenuilen komen op de grond terecht terwijl ze nog niet kunnen vliegen. In dit stadium zijn ze een makkelijke prooi voor bijvoorbeeld katten. Met een takkenhoop, een stapel houtblokken of een paar houten pallets kunnen steenuilenlevens gered worden!

Ontwikkeling patrijzenrand in de Ossenwaard

In de Ossenwaard te Herwen heeft een deelnemer aan het agrarisch natuurbeheer (ANLb) dit jaar voor het eerst een patrijzenrand aangelegd. Dit is een kruidenrijke akkerrand speciaal ingericht voor de patrijs. De foto's geven de groei en ontwikkeling van de rand aan vanaf het inzaaien tot september.

Een patrijzenrand is minimaal 12 m en maximaal 30 m breed. Van 1 mei tot 1 maart van het jaar erop is een combinatie van

ingezaaide kruiden en braak aanwezig. Door de kruiden en het graan in de winter te laten overstaan, is ook in het winterhalfjaar schuilgelegenheid en voedsel (zaden) aanwezig.

De patrijzenrand bestaat uit drie stroken: één braakstrook en twee stroken kruiden die beurtelings om het jaar ondergewerkt en ingezaaid worden. De twee kruidenstroken kunnen naast elkaar in de lengterichting (bij brede randen) of als blokken naast elkaar liggen. De braakstrook is 3 m breed en ligt altijd in de lengterichting naast een kruidenstrook. In april van het eerste contractjaar wordt de beheereenheid ingezaaid met een (twee-jarig) mengsel. In maart of april van het tweede jaar wordt de helft van de beheereenheid ondergewerkt en wordt dat deel opnieuw ingezaaid. In het derde jaar volgt de andere helft. Tussen 1 mei en 1 maart van het volgende jaar vinden in de beheereenheid geen bewerkingen plaats, m.u.v. de braakstrook.

In kleinschalige landschappen bieden kruidenrijke akkerranden ook voedsel en schuilgelegenheid voor andere vogels dan patrijs (zoals veldleeuwerik, kee, kneu, zomertortel of geelgors), zoogdieren, insecten, reptielen en amfibieën.

Lezing "Paradijs voor de patrijs" op onze ledenvergadering

Op onze ledenvergadering heeft dhr. André Hendriksen met veel enthousiasme verteld over het project "Paradijs voor de Patrijs" in het Montferland. Door het inzaaien van kruidenrijke akkerranden worden aan patrijzen broedgelegenheid, voedsel en dekking geboden. Bovendien ziet het er met de bloemen en kruiden mooi uit voor de wandelaar en fietser. Er is in 2017 twaalf hectare vogelakkers en akkerranden voor de patrijs ingezaaid.

Maar hoe zorg je dat vanuit een idee van enthousiaste bewoners en vrijwilligers een project gerealiseerd wordt? Dat is nog een hele weg, maar met veel enthousiasme, doorzettingsvermogen en slimme ideeën lukt het toch!

André Hendriksen heeft uitgelegd hoe zij hun project opgestart hebben en hoe zij partners en financiers hebben gevonden. Hiervoor heeft André zijn jarenlange ervaring als ondernemer gebruikt. Door deze ervaring kon hij hele slimme manieren bedenken om samen te werken en het project realiseren.

Hartelijk dank

Hartelijk dank aan alle leden van de Vereniging Streekbeheer Rijnstromen en allen die ik mocht ontmoeten gedurende mijn bestuursperiode van ruim 9 jaar.

Aangeschoven aan diverse "thuishuis-keukentafels" bij (oud)bestuursleden voor een vergadering; inclusief alle andere locaties binnen-en of buiten met onze leden en/of andere organisaties. Met een kop koffie/thee enlater een 'enkel glaasje' ander sap, het was plezierig!!

U ontvangt vanaf heden de "VSR-post" verzonden door Gerreke via het mailadres: secretaris@rijnstromen.nl
Dat het u allen en uw dierbaren goed mag gaan.

Hartelijk VSR-groet,
Toos Bus-Stolwijk

COLOFON:
Redactie nieuwsbrief:
Annette van Steen
email: a.v.steen@live.nl

Sekretariaat:
Gerrike Boschloo
Kleine Veldstraat 6
6986 CJ Angerlo
tel 06 20 25 49 32
email: sekretariaat@rijnstromen.nl

Website VSR:
www.rijnstromen.nl

Lay-out & druk:
CP Grafimedia / EB

Verspreiding:
Gerrike Boschloo